

היום נלמד בעזרת ה':

בבא מציעא דף ו

הגמרא עוסקת בשאלה מדוע שניים האוחזים כל אחד בחצי טלית, צריכים להישבע כדי לחלוק אותה ולקבל את מה שהם בין כה וכה מחזיקים בידם? רבי יוחנן תירץ כדי שלא יהא כל אחד הולך ותופס את טליתו של חברו וטוען שהיא שלו. הגמרא הקשתה אם הוא חשוד על הממון איך מאמינים לו על השבועה? ותירצה לא אומרים מיגו דחשיד אממונא חשיד נמי אשבועתא. הגמרא מביאה ראייה לכך.

ואלא הא דאמר רב נחמן: בדף הקודם (ה',א) שהכופר בכל (ואינו מודה במקצת) תקנו חכמים להשביע אותו 'שבועת היסת' כדי לגרום לו להודות. והרי אם הוא חשוד בעינינו על הממון איך נאמין לו על השבועה? אלא בהכרח שלא אומרים כן.

ראייה נוספת: ותו, הא דתני רבי חייא: שבעל הבית שאמר לחנווני 'תן לפועל שיבוא אליך סחורה במחיר מסוים ואני אשלם לך אחר כך'. ובא החנווני וטוען שנתן לפועל את הסחורה ותובע את בעל הבית שישלם לו על מה שנתן לפועל. וגם הפועל בא ותובע את בעל הבית שישלם לו על מה שעבד, וטוען שלא קיבל כלום מהחנווני. הדין הוא ששניהם נשבעים וגובים את כספם מבעל הבית.

מדוע? והרי אם אחד מהם חשוד לגנוב ממון איך נאמין לשבועתו? אלא מוכח שלא אומרים מיגו דחשיד וכו'.

ראייה נוספת: ותו, הא דאמר רב ששת שלש שבועות: שומר הטוען 'טענת פטור' דהיינו שהבהמה שנמסרה לו נגנבה או נאבדה, עליו להשבע שלוש שבועות. אחת - 'שלא פשעתי בה' והיא לא נאבדה בגלל הפשיעה. השניה - 'שלא שלחתי בה יד'. דהיינו אם השומר לקח את הבהמה לעשות איתה מלאכתו הוא בעצם כבר 'גזל' אותה, ומכאן ואילך אפילו אם היא תגנב או תאבד באונס הוא יהיה חייב לשלם, כי היא כבר עברה לרשותו והוא חייב להחזיר בהמה אחרת לבעלים. השלישית - 'שאינה ברשותי' דהיינו שהפקדון נגנב והוא לא נמצא ברשותו (והוא מחביא אותו

ומשקר). והרי אם אנו חושדים בו שהוא פשע בכהמה או שלח בה יד או שהיא ברשותו, איך אנו מאמינים לו על השבועה?

ביאור אחר במשנה:

אב"י אמר: הסיבה שמשיביעים את שניים האוחזים בטלית, אינה כמו שאמר רבי יוחנן שלא ילך כל אחד ויתפוס טליתו של חברו. כי אם זו היתה הסיבה, לא היינו משיביעים אותם, משום שהחשוד על הממון כן חשוד גם על השבועה.

אלא הטעם, שאנו חוששים שמא התופס נתן הלוואה לבעל הטלית לפני זמן רב, והוא יודע שבעל הטלית שכח מההלוואה ואם הוא יבקש אותה ממנו הוא יכפור בה. ולכן הוא הולך ותופס חצי טלית ונשבע על אמת שיש לו בטלית דמי חציה, כי הלווה משועבד לחוב שהוא חייב למלווה אפילו בגלימה שעל כתפיו.

קושיא: אי הכי נשקול בלא שבועה: אם אכן אנו סבורים שאדם לא יתפוס סתם את טליתו של חברו, אלא רק כדי לגבות את חובו, מדוע אנו משיביעים אותו? הרי טוב הוא עושה שהוא גובה את החוב.

תשובה: אלא חיישינן: אלא כוונת אב"י שהתופס מסתפק שמא בעל הטלית חייב לו כסף על הלוואה ישנה, ועל כך הוא הולך ותופס את טליתו. ולכן אנו מחייבים אותו שבועה כדי שלא יתפוס את הטלית מספק.

קושיא: ולאו אמרינן תפיס ממונא וכו': וכי אנו לא אומרים שאם הוא תופס את הטלית מספק, הוא גם ישבע שהיא שלו מספק? כלומר הרי אב"י סובר שהחשוד על הממון חשוד גם על השבועה, ואם כן איך נאמין לו בשבועתו?

תירוץ: אמר רב ששת בריה דרב אידי: אנשים נזהרים יותר מלהישבע על הספק מאשר לקחת ממון על הספק. משום שבממון הם תמיד יכולים להחזיר אותו, ולכן הם לוקחים אותו מספק שהוא שלהם ואם יתברר להם שהוא לא שלהם הם יחזירו אותו בחזרה. אבל את השבועה לא ניתן להחזיר ולכן הם לא ישבעו מספק.

(אמנם דוקא במקרה כזה שהוא חשוד על ספק ממון אומרים כן. אבל החשוד על הממון בודאי, דהיינו לתפוס אותו כשאין שום ספק שהוא לא שלו, הוא חשוד גם על שבועה).

*

בעי ר' זירא תקפה אחד בפנינו מהו: שנים או חזין בטלית באים לבית דין, ובפני הדיינים תקף האחד את חברו ותפס ממנו את החצי שהוא מחזיק בו ועכשיו היא כולה בידו. מה הדין?

היכי דמי: איך מדובר? אם השני שותק - הרי הוא מודה לתופס שבאמת הטלית אינה שלו. ואם הוא צווח שהוא גונב לו אותה - הרי אין לו מה לעשות חוץ מלצעוק ומדוע שהתוקף יקבל את כל הטלית?

תשובה: לא צריכא: מדובר שהוא שתק בתחילה ולאחר מכן הוא צווח שהטלית שלו. והספק הוא האם השתיקה בתחילה היתה 'הודאה' וממילא כבר לא יועיל מה שיצווח לאחר מכן. או שהצווחה מבררת לנו שהשתיקה לא היתה הודאה, רק מכיון שהתקיפה נעשתה בפני הדיינים הוא חשב שאין לו צורך לצווח כי הם רואים שחצי מהטלית היה תחילה בידיו והשני גונב לו אותה.

אמר רב נחמן ת"ש: נאמר בכרייתא שאם 'היתה טלית יוצאת מתחת ידו של אחד מהן' היא נשארת ברשותו והשני הוא 'המוציא מחבירו' ועליו מוטל להביא הראיה שהטלית שלו.

איך מדובר בכרייתא? אם מדובר בפשטות כמו שכתוב שאחד מחזיק בטלית והשני לא מחזיק בה ורק טוען שהיא שלו, פשיטא שלא חולקים והמוציא מחביר עליו הראייה, ולא היה צריך לכתוב זאת! אלא בהכרח מדובר שבתחילה שניהם אחזו בה ולאחר מכן תקפה אחד בפנינו. אם כן מוכח שלאחר התקיפה הוא מוחזק בטלית ועל השני להביא ראייה.

דחיה: לא, הכא במאי עסקינן: מדובר שהם באו לבית דין כששניהם או חזין בה, ובית דין פסקו להם שיתחלקו בה חצי חצי. והם יצאו מבית דין וחזרו בחזרה כשאחד מהם תופס בטלית. התופס טוען 'השני הודה לי שהיא שלי ונתן לי אותה', ואילו השני טוען 'לא הודיתי לו ולא נתתי לו, אלא השכרתי לו אותה בכסף והיא שייכת לי'. ועל כך אומרת הברייתא שלא מסתבר שהשני השכיר לו את הטלית, אלא עליו להביא עדים שהוא השכיר לו. והטעם, כי אנו אומרים לשני 'עד עכשיו חשדת אותו שהוא גזלן ועכשיו אתה משכיר לו בלי עדים?..'

ואיבעית אימא: פירוש נוסף בדברי הברייתא הנ"ל 'היתה טלית יוצאת מתחת ידו של אחד מהן' (וממילא אין ראייה לתקפה אחד בפנינו).

מדובר שאחד תופס את הטלית, והשני נסרך ונגרר אחריו ומנסה לתפוס בה מעט אך הוא לא מחזיק בה ממש. ולכן על השני להביא ראייה שהיא שלו. והחידוש בדבר שאפילו לדעת סומכוס הסובר 'ממון המוטל בספק חולקין בלא שבועה', כאן הוא מודה שאפילו בשבועה לא יקבל השני כלום! כי 'סירכא' היא אפילו לא ספק.

(סומכוס דיבר על שור שנגח את הפרה ונמצא עוברה בצידה ולא ידוע האם נולד מת לפני הנגיחה ובעל הפרה הפסיד, או שמת כתוצאה מהנגיחה ובעל השור חייב לשלם. ולכן מתחלקים בדמי הולד חצי חצי בלי שבועה).

על פי השאלה הקודמת מסתפקת הגמרא בשאלה נוספת:

אם תמצי לומר: אם ננקוט בספק של רבי זירא שאם תקף אחד את חברו בפנינו מוציאים את מה שתקף מידו - פשוט ששניים האוחזים בטלית ואחד הקדיש את כל הטלית, ההקדש לא חל על החלק שמחזיק חברו.

אבל אם ננקוט שהתוקף את חברו לא מוציאים את מה שתקף מידו - יש להסתפק מה הדין אם הוא לא תקף אלא הקדיש את כל הטלית וחברו שתק (ולאחר מכן כשבא הגזבר לקחת אותה הוא צווח).

הספק, מכיון שלגבי הקדש נחשבת 'האמירה' (כלומר ההקדשה) כ'מסירה', הרי זה כאילו הוא תקף את חברו וחברו ששתק הודה. וכמו שבתוקף את חברו לא מוציאים את הטלית מידו, כך גם כאן נחשב הדבר כאילו הוא תקף את חברו וההקדש חל.

או שאין לו כלל אפשרות להקדיש את החצי של הטלית שביד חברו, בגלל שאדם יכול להקדיש רק את מה שברשותו ואילו החצי של הטלית שמחזיק חברו אינו ברשותו וממילא ההקדש כלל לא חל.

ת"ש דהיא מסותא: מעשה בבית מרחץ שרבו עליו שני אנשים, זה אומר 'שלי הוא' וזה אומר 'שלי הוא', וקם אחד מהם והקדיש אותה. ומשכך הפסיקו החכמים להשתמש במרחץ הזה.

וא"ל רב אושעיא לרבה: כשאתה הולך לפני רב חסדא למקום הנקרא 'כפרי', תשאל אותו האם מותר להשתמש במרחץ או שהוא הקדש? בדרכו הגיע רבה לסורא ושם אמר לו רב המנוא - התשובה לשאלתך נלמדת ממשנה במסכת טהרות.

ספק בכורות: אם יש ספק ב'בכור', כגון אשה שהפילה ואחר כך ילדה בן ולא ידוע האם מה שהפילה בתחילה היה דבר שפוטר אותה מבכורה או לא. וכן בהמה שילדה ולא ידוע האם כבר ילדה קודם לכן. (בין אם מדובר בבכור במה טהורה שהולך לכהן, ובין אם מדובר בפטר חמור שפודים אותו לכהן). הדין הוא 'המוציא מחבירו עליו הראייה'.

רב המנונא הבין את דברי המשנה כך: אם הבכור ביד הישראל - על הכהן להביא ראייה שהוא בכור. ואם הכהן תפס אותו והישראל שתק ולאחר מכן הוא צווח - על הישראל להביא ראייה שאינו בכור.

ותני עלה: ונאמר בכרייתא שהבהמה הזו שהיא ספק בכור, אסורה בגיזה ובעבודה מספק שמא היא בכור שאסור בגיזה ועבודה.

ההוכחה: הרי כאן אם הכהן יתפוס את הבהמה לא נוציא אותה מידו, ולכן זו גם הסיבה שאפילו אם הוא לא תפס אותה חלה עליה קדושת בכור מספק, והיא אסורה בגיזה ועבודה מספק. דהיינו, רב המנונא סובר שהקדושה של הבכור נובעת מהיותו 'מתנות כהונה' (ר"ן), ולכן רק בגלל שאם הכהן יתפוס את הבהמה ולא יוציאו אותה מידו והיא תהיה 'ממון כהן' מספק, לכן גם חלה עליה קדושת בכור מספק. אבל אם כשהכהן יתפוס אותה יוציאו אותה מידו, אם כן לא היתה חלה קדושת בכור אפילו מספק, משום שהבהמה אינה 'ממון הכהן' מספק.

ואם כן גם במרחץ, מכיון שאם האחד יתקוף את חברו ויתפוס את חלקו לא נוציא אותו מידו, ממילא הוא גם יכול להקדיש את חלק חברו וההקדש יחול.

אמר ליה רבה קדושת בכור קאמרת וכו': כלומר באמת מה שאמרה המשנה בטהרות ש'המוציא מחבירו עליו הראייה' הכוונה רק לכהן, כי תמיד הוא נחשב מוציא מיד הישראל. ולכן אם הכהן יתפוס את הבהמה יוציאו אותה מידו.

והסיבה שהקדושת בכור חלה על הבהמה מספק, אינה בגלל שהיא תלויה ב'ממון כהן' שאם הכהן היה תוקף היא היתה שלו. אלא בגלל שהקדושה הזו חלה מאליה. ולכן מכיון שיש כאן ספק שמא הבהמה קדושה בקדושת בכור, היא אסורה בגיזה ועבודה מספק. אבל בהקדשת מרחץ אין קדושה הבאה מאליה אלא רק על ידי אמירת פיו של המקדיש, והמקדיש אינו יכול להקדיש דבר שאינו ברשותו כל עוד הוא לא תקף אותה. (ולאחר שתקף מכיון שלא מוציאים אותה מידו היא נחשבת ברשותו).

אמר ליה רב חנניה לרבה: יש לי סיוע לדברך שאם תקף הכהן את הבהמה מוציאים מידו.

אדם שיש לו ספק בכור פטר חמור, עליו לפדותו בשה מספק. את השה הוא לא נותן לכהן, אלא משאיר אצלו כי 'המוציא מחבריו עליו הראיה'. אמנם השה הזה חייב ב'מעשר בהמה' מספק, (כי גם שה שנפדה בפטר חמור חייב במעשר בהמה). (מעשר בהמה = צריך להפריש עשירית מכל הבהמות הנולדות בכל שנה, והעשירי קרב כקרבת שלמים).

אם נאמר שאם הכהן יתקוף את הבכור לא יוציאו אותו מידו, זאת אומרת שיש ספק שמא הוא שייך לכהן. ואם כן קשה, איך מכניסים את הטלה להתעשר עם שאר העדר? והרי יתכן שהטלה הזה שנפדה בפטר חמור יצא העשירי, ונמצא שהישראל פוטר את עצמו ב'ממון כהן'. כי יתכן והטלה הזה הוא באמת פדיון פטר חמור השייך לכהן! אלא בהכרח שאם יתפוס הכהן יוציאו את הבכור מידו, והיינו כי אין אפילו ספק שהוא שייך לו. ולכן ניתן לעשר את הטלה שנפדה עבור הבכור יחד עם כל העדר.

אמר ליה אביי: אל תביא ראייה משם לדברי רבה. כי מדובר שיש לו רק תשעה טלאים שעדיין לא עישר אותם וכן את הטלה הזה שהוא ספק פדיון פטר חמור. וממה נפשך הוא מעשר את כל העשרה. כי גם אם יצא העשירי ה'ספק פטר חמור' אין בזה חשש. כי אם הוא באמת לא פדיון פטר חמור אלא הוא חולין, נמצא שהוא מעושר כראוי. ואם הוא פדיון פטר חמור, לא היה כאן ככל מעשר כי תשעה אינם חייבים במעשר, ואם כן הוא לא פטר את עצמו במעשר על ידי 'ממון של כהן'.

הדר אמר אביי: לאחר מכן חזר בו אביי מדבריו. כי בהמה שהיא ספק חייבת במעשר, אי אפשר לעשר אותה כלל.

דתנן קפץ אחד מן המנויין: אם באמצע ספירת הבהמות ל'מעשר בהמה' קפץ אחד מהטלאים שכבר יצא החוצה חזרה לתוך העדר, כל הבהמות פטורים ממעשר. דהיינו הבהמות שכבר יצאו החוצה פטורות, כי הם נספרו 'במנין הראוי' להיות מעשר. ולומדים מהכתוב "כָּל אֲשֶׁר יַעֲבֹר תַּחַת הַשֶּׁבֶט" ולא שכבר עבר תחת השבט. כלומר כל בהמה שנספרה והיתה ראויה לעבור תחת השבט נפטרת מלעבור שוב, ואפילו אם בסוף לא נספר העשירי ולא הופרש המעשר.

ואילו הבהמות שבתוך העדר פטורות, בגלל שהתערבה בתוכם בהמה אחת שהיא פטורה (כי היא כבר נספרה), ונמצא שכל אחת מהבהמות שבעדר היא ספק 'עברה תחת השבט' ואי אפשר להעביר אותה פעם נוספת. עד כאן המשנה.

אם נאמר שבהמה שספק חייבת במעשר ניתן לעשר אותה, מדוע הוא לא מעשר את כל העדר ממה נפשך. דהיינו אם העשרה שיצאו כולם לא נספרו קודם לכן, חל המעשר. ואם אחד מתוכם כבר נספר קודם לכן ואין כאן 'עשירי קודש' כי חסר אחד, הרי בכל מקרה מי שכבר יצא בספירה הוא פטור מלהיספר שוב כי כאמור 'מנין הראוי' פוטר.

דאמר רבא מנין הראוי פוטר: רבא דיבר על מקרה שהיו לו עשרה בהמות בדיוק, ובאמצע הספירה מתה אחת הבהמות שנשארה בעדר. כל הבהמות שיצאו כבר בספירה פטורות מלהיספר שוב, והבהמות שנשארו בעדר ימתינו עד שיוולדו לו בהמות נוספות וישלימו למנין עשרה ואז יספור אותם.

אלא מאי אית לך למימר: אלא בהכרח שהסיבה שאמרה המשנה שכולם פטורים, בגלל שהתורה חייבה לעשר רק 'עשירי ודאי' ולא 'עשירי ספק'. ומכיון שכל בהמה עשירית שתיספר היא ספק לא עשירית, כי שמא אחד מהנספרים הוא הטלה שכבר נספר קודם לכן, כולם פטורים.

ואם כן נכונה היא ראייתו של רב חנניה לרבה מכך שהטלאים שהם 'ספק פדיון פטר חמור' נכנסים לדיר להתעשר ב'מעשר בהמה', שהם כלל לא 'ממון כהן' (משום שאם יתפוס הכהן את הבכור יוציאו אותו מידו). כי אם הם היו 'ספק ממון כהן' לא היה ניתן ככל לעשר אותם. ומה שאמרתני (= אביי) שמדובר באופן שיש לו רק תשעה טלאים ו'הספק', והוא מעשר אותם ממה נפשך - אין זה נכון, כי אי אפשר לעשר ממה נפשך!